

1

2

3

4

5

6

7

8

ГАРАДСКОЕ ЖЫЦЦЁ І ГАБРЭЙСКАЯ
СУПОЛЬНАСЦЬ У ЦЭНТРАЛЬНА-ЎСХОДНЯЙ
ЕЎРОПЕ

9

10

11

12

13

ДЭКАМУНІЗАЦЫЯ КУЛЬТУРНЫХ ЛАНДШАФТАЎ МІНСКА, МАСКВЫ, ВАРШАВЫ І ПРАГІ

ВАДЗІМ БЫЛІНА

Анотацыя: Даследаванне разглядае дэкамунізацыю культурнага ландшафта ў Цэнтральнай і Усходняй Еўропе. Параўнанне дэкамунізацыі культурных ландшафтаў Мінска, Масквы, Прагі і Варшавы паказвае, што адзіны горад, дзе гэты працэс спыніўся, – Мінск. У Празе і Варшаве гэтыя працэсы больш інтэнсіўныя ў параўнанні з Масквой, дзе працэс дэкамунізацыі быў замарожаны ў сярэдзіне 1990-х і на сённяшні дзень яго інтэнсіўнасць вельмі малая.

Ключавыя словы: дэкамунізацыя, культурны ландшафт, Камуністычныя сімвалы.

DECOMMUNIZATION OF THE CULTURAL LANDSCAPES OF MINSK, MOSCOW, WARSAW AND PRAGUE

Abstract: The research considers cultural landscape decommunization in Central and Eastern Europe. The comparison of Minsk, Moscow, Prague, and Warsaw cultural landscape decommunization shows that the only city where this process was stopped is Minsk. In Prague and Warsaw these processes are more intensive, while in Moscow decommunization process was frozen in the mid-1990s and nowadays it is very slow.

Keywords: Decommunization, Cultural Landscape, Communist Symbol.

У Беларусі, Чэхіі, Польшчы і Расіі тэма камуністычнага мінулага і яго сімвалаў у культурным ландшафце гарадоў з'яўляецца моцна палітызаванай. Галоўнай мэтай даследавання з'яўляецца параўнаць дэкамунізацыю культурных ландшафтаў у Цэнтральнай і Усходняй Еўропе праз разгляд дэкамунізацыі ландшафтаў у Мінску, Маскве, Празе і Варшаве, а таксама выявіць узаемазалежнасць гэтых працэсаў з культурнай палітыкай у кожнай з разгледжаных краін.

Тэрмін “культурны ландшафт” запазычаны з дысцыпліны культурная геаграфія і разумеецца як сацыяльны канструкт, дзе значэнні вырабляюцца ў сімвалічнай форме і злучаны ў фізічнай форме (помнікі, назвы вуліц, станцый метро і іншае). У дадзеным даследаванні працэс дэкамунізацыі культурнага ландшафту разглядаецца як выдаленне з гарадскіх пейзажаў помнікаў, назваў вуліц і метро, якія сімвалізуюць камуністычнае мінулае, адносяцца да гісторыі камуністычнага перыяду і гісторыі камунізму ў цэлым.

Працэс дэкамунізацыі культурнага ландшафту Мінска распачаўся на прыканцы 1980-х гадоў і спыніўся ў 1993 годзе па палітычных прычынах. Пасля таго, як Аляксандр Лукашэнка стаў прэзідэнтам, савецкае мінулае Беларусі разглядаецца выключна пазітыўна. У 2000-х гадах на культурны ландшафт паўплываў міф Вялікай Айчыннай вайны, які на пачатку XXI стагоддзя стаў галоўным гістарычным міфам Беларусі. Усе рашэнні па рэгуляванні культурнага ландшафту Мінска прымаюцца ўладамі горада. Жыхары Мінска выключаны з працэса прыняцця рашэнняў.

Разглядаючы змены культурнага ландшафту Мінска з 1989 года па сённяшні дзень, можна ўмоўна выдзяліць тры перыяды: 1989–1993 – перыяд дэкамунізацыі, адбываецца выдаленне савецкіх назваў вуліц і станцый метро і замена іх дарэвалюцыйнымі назвамі, а таксама назвамі, звязанымі з новай нормай беларускасці; 1994–2003 – дэкамунізацыя спыненая, і мінскія ўлады не маюць яснай стратэгіі рэгулявання культурнага ландшафту; 2004 – па сённяшні дзень – фармаванне гарадскога культурнага ландшафту згодна з ідэалогіяй беларускай дзяржавы, асобая ўвага надаецца дыскурсу Вялікай Айчыннай вайны.

У Маскве працэс дэкамунізацыі быў вельмі інтэнсіўны на пачатку 1990-х гадоў, аднак затым быў замарожаны. Гэта можа тлумачыцца ростам папулярнасці КПРФ у сярэдзіне 1990-х. Напрыканцы 1990-х і ў 2000-х адбываліся адзінкавыя выпадкі дэкамунізацыі культурнага ландшафту. Спробы вярнуць савецкія сімвалы ў цэнтр Масквы аказаліся безвыніковымі, нават калі яны падтрымліваліся ўплывовымі палітыкамі. Нягледзячы на тое, што маскоўскі працэс дэкамунізацыі ландшафту адбываўся вельмі марудна, відавочна, што агульная тэндэнцыя дэкамунізацыі працягваецца. Падобна да Беларусі ў сярэдзіне

2000-х расійскія ўлады актуалізавалі міф аб Вялікай Айчыннай вайне, але ў параўнанні з Мінскам гэтае рашэнне не мела далёка ідучых наступстваў для маскоўскага культурнага ландшафту. У Маскве ў гэты перыяд была зменена назва толькі адной станцыі метро.

Працэс дэкамунізацыі культурнага ландшафту Прагі можна лічыць завершаным. У прыгарадах Прагі толькі адзін помнік і некалькі назваў вуліц могуць разглядацца як камуністычныя перажыткі. У 1990-х перайменаванні вуліц, назвы якіх адсылалі да камуністычнага мінулага рэгуляваліся спецыяльнай дырэктывай гарадскога савета, але назвы станцый метро, якія асацыяваліся з камунізмам, былі прыбраныя нават раней. Гэта тлумачыцца тым фактам, што пасля Аксамітнай рэвалюцыі ў Чэхіі не было сур'ёзнай палітычнай сілы, якая была б зацікаўлена ў захаванні камуністычных сімвалаў.

Камуністычная партыя Чэхіі і Маравіі не ператварылася ў Сацыял-Дэмакратычную партыю, як гэта адбылося ў іншых краінах Цэнтральнай і Усходняй Еўропы, але з'яўляецца партыяй, ідэялогія якой спалучае левы папулізм і “сацыялістычны патрыятызм”, а лідары партыі часта супрацоўнічаюць з правымі радыкаламі. Другая прычына, чаму працэс дэкамунізацыі культурнага ландшафту Прагі адбываўся адносна лёгка і хутка – гэта тое, што Другая сусветная вайна амаль не паўплывала на знешні выгляд горада, і таму ён не быў перабудаваны ў такіх маштабах як Мінск ці Варшава. З гэтай прычыны, каб адбыўся працэс дэкамунізацыі, дастаткова было вярнуць старыя назвы.

Працэс дэкамунізацыі Варшавы быў важным палітычным пытаннем на працягу апошніх дваццаці пяці гадоў. Працэс дэкамунізацыі разгортваўся з рознай інтэнсіўнасцю і быў звязаны з палітычнымі акалічнасцямі. На сённяшні дзень большасць назваў вуліц, якія адсылаюць да камунізма, выдалены. Пры гэтым у параўнанні з аналагічнымі працэсамі ў Мінску, Маскве і Празе часта ініцыятарамі перайменаванняў выступалі жыхары горада. Дыскусія аб зносе некаторых помнікаў і будынкаў, сімвалізуючых камуністычнае мінулае (напрыклад, Палац культуры і навукі), працягваецца ў польскім грамадстве. Правыя палітыкі падтрымліваюць ідэю зноса гэтых сімвалаў, у той час як большая частка жыхароў Варшавы і левыя актывісты супраць зносу.

Параўнанне дэкамунізацыі культурных ландшафтаў Мінска, Масквы, Прагі і Варшавы паказала, што адзіным горадам, дзе гэты працэс быў спынены з'яўляецца Мінск. У Празе і Варшаве гэтыя працэсы больш інтэнсіўныя ў параўнанні з Масквой, дзе працэс дэкамунізацыі быў замарожаны ў сярэдзіне 1990-х гадоў і на сённяшні дзень яго інтэнсіўнасць вельмі слабая. Ва ўсіх краінах карэляцыя паміж культурнымі пытаннямі ў палітыцы і інтэнсіўнасцю дэкамунізацыі культурных ландшафтаў іх сталіцавідавочная.